

bijuterului, cât și pe aceea a biografului său, acestea fiind deosebit de utile pentru pătrunderea tainelor creației artistice.

Anca Elisabeta Tatay

Dumitru SUCIU, *Soldați fără uniformă ai Landsturmului românesc și starea protopopiatelor ortodoxe din Transilvania după Războiul Național din 1848-1849*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2011, 313 pag.

Cartea de față reprezintă într-un anumit fel un exercițiu istoriografic în oglindă: interpretează un volum de documente apărut în paralel. Astfel, la editura bucureșteană ASAB, un colectiv de istorici clujeni (Alexandru Moraru, Iosif Marin Balog, Diana Covaci, Cosmin Cosmuța, Loránd Mádly), coordonat de Dumitru Suci, cercetător științific principal la Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române, publica în același an, 2011, volumul de documente intitulat *Revoluția transilvană de la 1848-1849. Date, realități și fapte reflectate în documente bisericești ortodoxe 1848-1850*. În cuprinsul acestei lucrări au fost incluse materiale inedite de o mare valoare științifică, privind impactul revoluției pașoptiste transilvane asupra comunităților ortodoxe române trăitoare în Marele Principat al Transilvaniei, care se conservă în original la Arhiva Mitropoliei Ortodoxe de la Sibiu. Studiul care prefătează acest volum, semnat de profesorul Dumitru Suci, este unul mai curând minimal, în condițiile în care demersul editorilor s-a concentrat pe editarea pieselor documentare (472 de documente) și mai puțin pe o analiză și interpretare la modul aprofundat. Și-a asumat Dumitru Suci travaliul, de a duce mai departe cele câteva considerații interpretative schițate în prefața volumului de documente și de a construi un studiu extins în care să valorifice pe larg informația pieselor documentare restituite. În felul acesta s-a născut a doua carte, pe care autorul a dorit să o intituleze *Soldați fără uniformă ai Landsturmului românesc și starea protopopiatelor ortodoxe din Transilvania după Războiul Național din 1848-1849*. Coordonatorul ediției de documente (*Revoluția transilvană de la 1848-1849. Date, realități și fapte...*) și autor în același timp al cărții pe care dorim să o prezentăm în rândurile de față (*Soldați fără uniformă ai Landsturmului românesc...*) a procedat în mod deliberat astfel, deoarece avansează o perspectivă de interpretare care se dorește a fi diferită de grilele de lectură aplicate până acum problematicii de către istoriografia românească. Astfel, Dumitru Suci consideră că denominarea cea mai corectă și mai conformă cu realitatea a participării românilor din Imperiul habsburgic la evenimentele acelor ani de turnură ar fi nu aceea de „revoluție” ci „Război Național”. Cum spuneam, această perspectivă interpretativă este avansată în chip schematic de istoricul clujean în prefața la volumul de documente, pentru a reveni apoi mai pe larg asupra interpretării ca atare, într-o a doua carte.

Faptul că prezenta lucrare are în spate un volum de documente este sugerat încă din titlu, elaborat într-o formulare care denotă spiritul izvorului arhivistic: *Soldați fără uniformă ai Landsturmului românesc...*. Cartea a văzut lumina tiparului la Editura Argonaut, editură clujeană care s-a impus tot mai răspicat în ultimii ani, în peisajul cultural clujean, prin tipărirea unor lucrări de istorie de bună calitate. Structura cărții este una simplă: avem pentru început un text compact de peste 240 de pagini, în care autorul desfășoară propria analiză asupra pașoptismului românesc din Imperiul dunărean, bazându-se în mod prevalent pe informațiile din volumul de documente (*Revoluția transilvană de la 1848-1849. Date, realități și fapte...*). Urmează un indice de nume, un altul de localități și la sfârșit cuprinsul cărții. Chiar și la o simplă privire asupra structurii acestei cărți, o constatare critică se impune: textul propriu-zis al lucrării este unul compact, cum spuneam, fără a fi împărțit pe capitole (și eventual subcapitole), care ar fi făcut demonstrația mai ușor de urmărit. Această manieră mai puțin obișnuită de elaborare a conținutului unei lucrări științifice, conferă analizei propuse de istoricul Dumitru Suci o aparență de masivitate și sugerează totodată dorința autorului de a-și desfășura argumentația pe un spațiu larg, neglijând însă o minimă sistematizare a materiei tratate, care ar fi fost în profitul cărții.

Indiscutabil, această lucrare semnată de distinsul istoric ale secolului al XIX-lea românesc, Dumitru Suciu, va fi citită și comentată în cercurile specialiștilor, a cercetătorilor problematicii, tocmai datorită interpretării pe care o avansează: românii n-au făcut revoluție la 1848-1848, ci „Război Național” (majusculele aparțin autorului)! Este definitiv pentru întreaga perspectivă interpretativă propusă de autor un pasaj de la începutul cărții: „...substanța care a pătruns în structura și ființa așa-zisei Revoluții române din Marele Principat al Transilvaniei (Ardeal) de la 1848-1849, aflată în desfășurare din octombrie, cu mare intensitate și într-un ritm rapid, i-a impregnat radical caracterul unui adevărat *Război Național* împotriva centralismului maghiar de stat, același fenomen fiind constatabil și în cazurile celorlalte națiuni nemaghiare din Ungaria Coroanei Sfântului Ștefan, declarată în grabă și fără temei mare stat unitar național maghiar centralizat în jurul Pestei sub comanda guvernului și parlamentului ungar, în care ungerii constituiau minoritatea și neungurii majoritatea locuitorilor țării.” Acțiunea românească din acei ani, continuă autorul, a depășit rapid fragmentările provinciale și, pe baza interpretării largi a principiului naționalităților, s-a urmărit ca „toți românii din Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina să formeze un singur stat național autonom într-o Austrie Mare federalizată ce cuprindea o bună parte din Europa Centrală și Răsăriteană între Alpii italieni și Carpații români” (pag. 6).

Dezbaterea cu privire la denotația cea mai justă, la interpretarea cea mai adecvată a pașoptismului românesc din monarhia dunăreană este mai veche, așa cum se știe, și nu ne propunem în spațiul restrâns de care dispune o prezentare de carte să o expunem în toate aliniamentele sale. Dorim să reamintim, în treacăt, că cele două componente ale programului revoluției pașoptiste românești – socială și națională – n-au lipsit niciodată din discursul istoriografic de la noi, de dată mai veche sau mai recentă. Este la fel de adevărat și faptul că au existat perioade în care s-a dorit minimalizarea până la excludere a dimensiunii naționale din evoluția istorică românească și maximizarea, în contrapartidă, a dezideratelor de factură socială; așa se poate citi, de pildă, în scrierile istoriografiei românești din anii stalinismului – deceniul șase postbelic al secolului trecut –, în care un eveniment istoric precum revoluția pașoptistă, dar nu numai, trebuia să fie animat în mod fundamental de revendicările sociale ale „maselor largi, populare”.

Abordări mai recente, precum cea propusă de profesorul Nicolae Bocșan, cu privire la semnificația termenilor de „revoluție” și „revoluționar” în autopercepția taberelor angrenate în desfășurările anilor 1848-1849, sunt de natură a limpezi în mod semnificativ dezbaterea istoriografică axată pe acest subiect. Astfel, conform analizelor propuse de profesorul Bocșan, actorii revoluției pașoptiste ardelenice nu și-au denumit propria implicare în evenimente cu termenul de revoluție, calificativul fiind transferat în mod frecvent, în discursul revoluționar al acelor ani, cu titlu peiorativ, asupra „celuilalt”, tabăra adversă. În autopercepția românească, propria participare la evenimente însemna o acțiune legală, constituțională și, din toamna lui 1848, solidarizarea cu armatele imperiale în vederea restabilirii acesteia, în timp ce „revoluționari”, respectiv „rebeli” sunt ungerii, tabăra revoluționară maghiară.

O altă interpretare aparține lui Gelu Neamțu, istoric clujean cu o întreagă carieră dedicată investigării revoluției pașoptiste, care afirmă în studiile și sintezele sale că, în Transilvania, în acei ani, „s-a murit cu arma în mână pentru Dacoromania”. Avem de-a face, așadar, cu un punct de vedere mai apropiat de cel susținut de Dumitru Suciu, Gelu Neamțu avansând de asemenea o cheie de lectură care insistă pe primatul dimensiunii naționale în ansamblul acțiunii românești pașoptiste.

Participarea românilor din Transilvania și din celelalte provincii supuse Imperiului austriac la revoluția pașoptistă are privilegiul de a se număra printre subiectele mai generos tratate, în comparație cu altele cel puțin, de istoriografia mai veche sau mai recentă; nu lipsește din literatura acestei teme, pe lângă studii și analize de o evidentă bogăție și diversitate, un corpus de surse de o evidentă consistență, căreia tocmai i s-a adăugat materialul arhivistic din arhivele mitropoliei de la Sibiu, încredințat tiparului sub forma volumului mai sus menționat, coordonat de Dumitru Suciu. Această bază documentară mai solidă, de care dispune istoriografia profilată pe fenomenul pașoptist, predispune și la analize din perspective mai novatoare, la inovații metodologice și, nu în ultimul rând la interogări repetate cu privire la fenomen, în ansamblu și în nenumăratele detalii care-l compun. Bogăția restituirii documentare este așadar una stimulativă, ea deplasează demersul istoriografic spre

zona (re)interpretărilor, a reevaluărilor unor locuri comune din dezbaterile cu privire la perioada 1848-1849.

Profesorul Dumitru Suciuc se găsește în poziția privilegiată a istoricului matur, care a cultivat, pe durata unei rodnice cariere de cercetare de jumătate de veac, preocupări legate de fenomenul național din istoria românească a secolului al XIX-lea, a vizitat sursele referitoare la temă până la nivelul în care a achiziționat o deplină familiarizare cu epoca și cu întregul său evantai de probleme. Deținând o asemenea experiență de studiu și de cercetare, avansarea unei interpretări mai aparte asupra pașoptismului românesc din monarhia dunăreană apare ca un fapt firesc și natural, un exercițiu istoriografic care, fără a fi iconoclast, propune ieșirea din viziuni canonice, devenite între timp aproape comode, stereotipe chiar, în literatura de specialitate consacrată subiectului.

Ion Cârja

Dumitru SUCIU (coord.), *Revoluția transilvană de la 1848-1849. Date, realități și fapte reflectate în documente bisericești ortodoxe 1848-1850*, volum întocmit de: Dumitru Suciuc, Alexandru Moraru, Iosif Marin Balog, Diana Covaci, Cosmin Cosmuța, Lorând Mádly, București, Editura ASAB, 2011, 588 pag.

Într-o istoriografie marcată încă de rămăneri în urmă la nivelul publicării surselor primare, apariția unui nou volum de documente înseamnă un indiscutabil pas înainte. Revoluția transilvăneană de la 1848-1849 este unul dintre puținele evenimente ale secolului al XIX-lea care beneficiază de izvoare publicate, dacă nu din abundență, în orice caz, mai numeroase decât pentru alte perioade sau desfășurări evenimentiale din epoca modernă. Adunarea și publicarea mărturiilor din perimetrul etnic românesc cu privire la anii frământați ai revoluției, au început încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea; în timp, revoluției pașoptiste i-au fost dedicate o serie de demersuri restitutive care și-au propus ca finalitate publicarea surselor, dacă ne gândim la documentele despre revoluție publicate de Silviu Dragomir, la seria de documente introduse în circuitul științific de Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române (colectivul *Revoluția de la 1848*) sau la publicarea memorialisticii despre eveniment, pentru a menționa doar câteva dintre proiectele editoriale mai cunoscute pe această zonă. Înscriindu-se în această serie restitativă, volumul de față se particularizează prin conținutul documentelor pe care le publică: surse care pun în lumină impactul revoluției pașoptiste la nivelul comunității românești de confesiune ortodoxă din Transilvania. Editorii volumului preconizează o restituire documentară similară și pentru cealaltă jumătate a națiunii române, de confesiune greco-catolică, pentru ca în felul acesta să se împlinescă în mod firesc un demers dintre cele mai benefice de aducere la lumină a izvoarelor generate de structurile ecleziastice, privind prezența românilor ardeleni în vâltoarea revoluției pașoptiste.

Volumul *Revoluția transilvană de la 1848-1849. Date, realități și fapte reflectate în documente bisericești ortodoxe 1848-1850* apare sub patronajul Institutului „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române și al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai”, specialiștii care au editat lucrarea provenind de altfel de la cele două instituții. Sub raportul structurii, lucrarea se deschide cu un studiu introductiv semnat de Dumitru Suciuc, cel care își asumă și responsabilitatea coordonării întregului proiect editorial, text în care autorul avansează imperativul schimbării perspectivei interpretative asupra acțiunii românești din anii 1848-1849; într-o a doua parte a studiului introductiv, este prezentată sintetic contribuția informațională pe care o aduc documentele publicate în volum. Îngrijitorii ediției au optat pentru împărțirea celor 472 de piese alese spre publicare în două categorii, ordonate ca atare și în cuprinsul volumului. Au rezultat astfel două părți, una formată din rapoarte ale preoților și protopopilor ortodocși, despre evenimentele întâmplare în anii 1848-1849 în raza lor de jurisdicție, a doua conținând documente de sinteză, elaborate sub formă de tabele, care prezintă situația de ansamblu, la nivel de protopopiate. Cele două secțiuni sunt precedate de regeste, ordonate și ele în două compartimente distincte, precum și de o notă asupra ediției. La sfârșit, lucrarea